

Ratko Božović, *Povratak bliskosti*,
JU Narodna biblioteka Njegoš,
Nikšić, 2020.
(Luka Rakojević*)

Prebogata bibliografija prof. dr Ratka Božovića, stvarana pola vijeka, obogaćena je još jednim izdanjem — knjigom *Povratak bliskosti*. Njegovo novo djelo kao fokus ima prijatelje i poznanike koji se bave stvaralačkim radom, prije svega, u sferama umjetnosti i nauke. Baš tim poljima pripada i sam autor. Pisanje prof. Božovića jeste i jedno i drugo istovremeno. Slikovitosti radi, možda naivnom metaforom, može se uporediti sa dvije epruvete u kojima se nalaze esencija nauke i bit umjetnosti, koje dobijaju pravu svrhu tek kad se njihovi sadržaji pomiješaju i sjedine.

Kada sam počeo pisati tekst o (n)ovoj knjizi otvorilo se istovjetno pitanje koje je sebi postavio sam autor obrađujući djelo jednog od svojih prijatelja, koji je maturirao u istom gradu kao on: „Kako pisati o stvaraocu koji piše drugačije od svih drugih?“ Zaista, takav je slučaj sa najznačajnijim jugoslovenskim sociologom kulture uz Đura Šušnjića. Stilovi obojice ne pripadaju krutim naučnim klasifikacijama, a njihovo pisanje ne spada ni u plodove čistog umjetničkog nadahnuća. Oslobađa se u vidu kombinacije elemenata ta dva pola, sjedinjujući i sintetizujući ih u neodvojivu cjelinu. Svaki na svoj način uspostavlja novu mjeru nikad prije viđenu i nikad kasnije ponovljenu, jer se takav pristup ne može imitirati. Ta briljantna oštroumnost koja produkuje tekstove ne da se ni replicirati, ali ni ukrotiti. U oba slučaja izgubila bi suštinu.

Nije prvi put da prof. Božović piše o biografijama i stvaralačkim putevima dragih ljudi. Fragmenti o njihovim životima i djelima nalaze se i u nekim od njegovih ranije objavljenih knjiga. U predgovoru za *Povratak bliskosti* naglašava da nesrazmjera u obimu teksto-va ne predstavlja nikakvu vrstu klasifikacije ili vrednovanja, već da su prilozi drugačijeg formata zbog konteksta u kojima su nastajali.

Ovog puta prof. Božović se ograničio na crnogorski prostor, odnosno na ljude koji su na neki način vezani za ovo podneblje. Ispostavlja se da su njihovi životi povezani i ispreplijetani, te da imaju najmanje dvije iste tačke — vezu sa Crnom Gorom i makar jednog zajedničkog prijatelja oličenog u autoru ove knjige. Specifične posvete u vidu osvrta čine tkivo djela *Povratak bliskosti*.

* Luka Rakojević, Univerzitet Donja Gorica, Fakultet umjetnosti, luka.rakojevic@udg.edu.me

Osim nespornog i nesumnjivog kvaliteta i zbog tog okvira koji podrazumijeva prostor Crne Gore, ova knjiga je izuzetno značajna za ovdašnju kulturu. Ona predstavlja odličan uvid u karaktere, te momente iz života i stvaralaštava brojnih velikana čije biografije su makar kratko vezane za ovu zemlju.

Svako pisanje je ispravljanje neke nepravde. Takav je slučaj i ovdje. Autor želi da se zaboravljeni ili manje poznati velikani postave u fokus ili da neki njemu dragi ljudi izađu iz anonimnosti. Afirmacija ili revitalizacija djela nekih među njima postavljena je kao jedan od ciljeva ove knjige.

Obimna zbirka tekstova obrađuje segmente stvaralaštava: najboljeg našeg Hamleta — Petra Banićevića, koji se otisnuo iz Nikšića u Beograd nakon predstave *Vatra i pepeo* i stekao značajan ugled i veliku slavu gospodareći repertoarima beogradskih pozorišta i radio programima; velikog književnika Milovana Đilasa; pisca Branka Janjuševića; filozofa driblinga, erudite i sluhiste voleja Boža Koprivice; njegovog prijatelja književnika izraslog u jednom balkanskom mnogoglu koji je sublimirao karakteristike života na ovom tlu Mirka Kovača; čovjeka koji je oživljavao kamen Mija Mijuškovića; pjesnika nikšićke džade i boema Vita Nikolića; krotitelja mentaliteta (u) pokretnim slikama Živka Nikolića; književnika izuzetne britkosti pera i elegancije pisanja Borislava Pekića, koji da nije napisao ništa do prvu rečenicu knjige *Uspenje i sunovrat Ikara Gubelkijana* ostavio bi dovoljno; mislioca prostora i urbanog ambijenta Ranka Radovića; dramaturga, znalca pozorišta, meštra teatra i esejiste Veljka Radovića; slikara dekirikovskih ambijenata, koji je u njih unio mediteransku životnost Voja Stanića; antropološkinje i umjetnice Lidije Vujačić; majstora kista Stanka Zečevića i mnogih drugih koji se nijesu bavili samo umjetničkim radom.

Indeks na kraju knjige obiluje imenima brojnih značajnih autora. Među njima se nalazi i ime Danila Kiša. Znam da je prof. Božović odigrao ključnu ulogu prilikom Kišovog odlaska u Pariz, odakle se književnik vratio kao jedan od najboljih jugoslovenskih prevodilaca sa francuskog jezika.

Na prvoj stranici knjige *Igra ili ništa* prof. dr Ratko Božović piše: „u središtu moje pažnje je igra“. Uvijek je tako. I kad se ne bavi fenomenom igre, on je praktikuje sklapajući svoje tekstove u skladne i potpuno autentične cjeline. Šta drugo znači pisati do igrati se? Ipak, samo kod rijetkih ta igra postane nešto mnogo veće od neartikulisane provincijske zabave, postane umjetnost i(li) nauka — skladna i harmonična. Taj više puta pomenuti ekvilibrijum nauke i umjetnosti daje i ovoj knjizi jednu specifičnu vrstu ritma i dijalektike. Takav odnos unutar djela znači i otvoren dijalog sa čitaocem, odnosno poziv da se uključi u igru.

Knjiga *Povratak bliskosti* ponovo potvrđuje karakter jednog homo ludensa. Ova zbirka tekstova je poput foto albuma vrhunskog portretiste. U njoj su sažeti segmenti vezani za situacije iz života, omaži, citati i aluzije. Bez obzira na broj personalizovanih naslova poglavlja,

stranicama ove knjige prolaze stotine sijenki. To su refleksije onih na čije djelo se referiše. Baš kao što se sa dobrih portreta čita ličnost, iz profesorovih spisa da se odgonetnuti o kakvim ljudima je riječ. Bez uobičajenih hvalospjeva, s rijetkim darom da pronikne u bit nečijeg karaktera i djela, autor filigrantski niže opservacije i citate svojih prijatelja otkrivajući time suštinu njihovih života i djela. Rasteretio je tekstove i mnoštva faktografskih podataka oslobodivši ih i učinivši ih zanimljivijim i tako stvorio sintezu koja otkriva više od bilo kakve puke biografije. Pregled stilova i manira u njegovoj izvedbi, pokazuje dar pisanja o drugima na nov i neuobičajen način.

Budnost i lucidnost u autorovom djelovanju još uvijek izazivaju divljenje. Nakon hiljada ispisanih stranica on je uspio sačuvati svježinu i radost pisanja. Slavni irski pisac Džems Džojs je rekao: „Tražim idealnog čitaoca koji pati od idealne nesаницe.“ Nova knjiga prof. Božovića provjereno izaziva insomniju svojom magnetičnom moći da čitaoca vuče na narednu stranicu. Ona neprekidno poziva i podstiče na usvajanja piščevih impresija o različitim vrstama stvaranja, o djelovima opusa i o uspjesima njegovih prijatelja.

Nakon knjiga *Kultura slobodnog vremena*, *Metamorfoza igre*, *Kultura*, *Noćna mora*, *Izvještaj iz ludnice*, *Dominacija i otpor*, *Ram za sliku*, *Bravure duha*, *Sjaj u očima* i još desetina djela indikativnih naslova koja su nastajala u poslednjih pet decenija, *Povratak bliskosti* je, zapravo, još jedan povratak čovjeku nečovječnom vremenu uprkos. U doba sveopšte alijenacije i sebičnosti autor je sebi dao zadatak da podsjeti na zaboravljene ili nedovoljno vidljive, na one koji zaslužuju više i bolje ili da afirmiše zapostavljene ili, pak, još jednom napomene na one izuzetno zaslužne i važne i uspio je u tome, ispunio je cilj stavivši ih ispred sebe.

Laureat nagrada *Đorđe Fišer*, *Muškarac životnog stila*, *Paradoksi medijske slobode*, *Radoje Domanović*, *Tipar* i *Porodica bistrin potoka* ponovo je iznenadio čitalačku publiku. Na volšeban način prof. Božović svježinom i bistrinom uma, kojima nije naudilo vrijeme u kom se našao, povezao je perle koje su zbirno dale još jedan biserni niz.

